

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Добринка Парушева, ПУ “Паисий Хилендарски” /

Институт за балканистика с Център по тракология, БАН

за дисертационен труд за придобиване на научна степен *доктор на науките*

на доц. д-р Веселин Иванов Тепавичаров

на тема *Политическа антропология на привържениците на СДС*

в област на висше образование Социални, стопански и правни науки,

професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата

Текстът на доц. д-р Веселин Тепавичаров *Политическа антропология на привържениците на СДС* се състои от предговор, пет глави, заключение, приложения (включително визуални) и библиография, с общ обем от 614 стандартни страници. Темата на дисертационния труд е актуална и появата му е признак за натрупване на знание в областта на политическата антропология, което е дошло време да бъде обобщено и анализирано в монографичен труд. Обект на изследването е една значима група в българското общество през последните 25 години, а именно привържениците на Съюза на демократичните сили и особено политическата култура на тази група.

В предговора (с. 6-74) авторът позиционира изследването си сред наличната академична литература, определя неговите обект, цели и методология и представя идеята си да използва понятието *политическа субкултурна общност*. Първата (с. 74-101) и втората (с. 102-149) глави ни въвеждат в контекста като анализират съответно предпоставките за формирането на политическата култура на българските граждани и факторите и етапите на формиране на „българската демократична общност“ в навечерието на 1989 г. Третата глава (с. 150- 368) е основна в този труд, не само поради своя обем. Тя ни представя богатство от данни, извлечени както от архивни и публикувани източници, така и от многобройни проведени интервюта и свободни разговори с привърженици на СДС. Като основни маркери на политическата идентичност на седесарите са анализирани привързаността към свободата и демокрацията; специфичните им външнополитически ориентации; отношението към противниците на „дясното и демократичното“ в България и, накрая, отношението към себе си като политически актьори. Всеки от тези маркери е представен на базата на богат

емпиричен материал и са предложени аналитични обобщения. Четвърта глава (с. 369-436) логично проследява пътищата на седесарите – последователи на Иван Костов, монархисти, привърженици на ГЕРБ и такива, „които няма за кого да гласуват“ – след разпадането на СДС. Що се отнася до последната, пета глава (с. 437-473), тя е посветена на символите на седесарите (употребата на *символен капитал* в случая ми се струва не особено удачно). Заключение (с. 474-486) предлага обобщение на виждането на В. Тепавичаров за изследваните привърженици на СДС през последните 25 години и характерната за тях „последователност в отстояването на политическите ориентации, а не толкова привързаност към политическия субект“ (с. 475). Приложени към текста на дисертацията са някои статистически сведения за политически ориентации, представени в осем таблици и придружени с аналитични коментари (с. 487-511); списък на цитираните респонденти (с. 512-548); библиография – архивни източници, периодичен печат, използвана литература (с. 548-593) и снимков материал (с. 594-614).

Доц. Тепавичаров си е поставил за цел, от една страна, да представи един етнографски модел за изследване на политическа култура в България (с. 49-52), а от друга, с помощта на този модел да анализира политическата култура на привържениците на СДС (с. 52). Останалите четири изброени цели (с. 52-54), според мен, са пряко свързани и до голяма степен произтичащи от втората цел. Авторът отделя специално внимание на методологията на изследването си, основана на наследството на Франц Боас (с. 16-49). Намирам използването на гнезда, наблюдавани в продължение на години, и техния подбор за оправдани и обслужващи много добре целите на изследването. Като имам предвид броя на изследваните последователи на СДС, както и географския и времеви обхват на проучването, заявеното убеждение на автора за емпирично насищане и представителност ми се струва оправдано.

Огромният събран и представен материал е сред основните приноси на този текст, който е резултат от наблюдение и комуникация с много голям брой респонденти в продължение на около 20 години. Не по-малко важен е анализът на този материал, предложен от Веселин Тепавичаров. Доколкото на мен ми е известно, това е първи анализ от подобен род в България и той е добре дошъл да допълни наличните политоложки и социологически изследвания с антроположката си плътност. Смятам, че неговото публикуване ще допринесе за по-нататъшното развитие на политическата антропология у нас. С оглед на такава бъдеща публикация ще направя някои коментари и забележки.

Наясно съм, че в полето на политическата антропология в България се употребяват термини, които не са еднозначни. Поради това ми се струва оправдано всеки изследовател да избере и обоснове своя понятиен апарат. Все пак, според мен, текстът би спечелил, ако авторът прокара по-ясно разграничение между самоидентификациите на респондентите и онези, избрани от него, а защо не и да предложи дискусия върху тях (има предвид, например, *десни демократи*, *леви демократи* и др. подобни, които на места са поставени в кавички, но другаде се появяват освободени от тях в текста). Проблемни и/или нееднозначни, поне за мен, са и понятията *българска демократична общност*, както и *автентична левица* и *автентична десница*, които понякога се появяват в този академичен текст като реплики на медийна употреба. Приравняването на *дясно* и *демократично* на места в текста – не експлицитно, но въпреки това ясно – също ми се струва нуждаещо се от по-задълбочена дискусия.

Уважавам избора на автора на дисертацията да използва термина *политическа субкултура* и оценявам идеята му да определи основните характеристики на своята версия на понятието. Идеята за политическата субкултура като част от националната култура има резон, но не е ли възможно тя да бъде разчетена също така и като част от една транснационална политическа култура? Споделеното от самия Тепавичаров на с. 68 наблюдение в други страни не навежда ли на мисълта за „разклонения“ на една политическа субкултура отвъд националните граници, освен че подкрепя мнението му за степените на интензитет на различните идентичности? И едно мое наблюдение, отново във връзка с употребата на термина *субкултура* в работата на дисертанта: струва ми се, че твърде честата му и свързана с различни групи употреба (например по отношение на „субкултурите на криминалния контингент“) го дискредитира до известна степен.

Що се отнася до историческите паралели, връзката между история и политика е очевидна, когато обществата не се разглеждат като фиксирани системи, а се обръща внимание на тяхната социална динамика. Историческите реминисценции в предложената дисертация обаче понякога не са свързани (само) с привържениците на СДС и не винаги обслужват пряко основния поток на мисълта, поради което бих препоръчала по-внимателното им дозиране.

Накрая, но не по значение, бих искала да споделя мнението си, че на места авторът не успява достатъчно да се дистанцира от обекта си на изследване, например когато дискутира протестите от 2013 г. (с. 234 и сл.), или когато споделя убедеността си, че неговите респонденти не са купували гласове (с. 312), или пък когато става дума за критиците на „Командира“ и техните оценки (с. 357). Това за мен има и положително, и

отрицателно въздействие върху текста, но в интерес на академичността бих предложила опит за редакция в посока избягване на пристрастия.

Отново с оглед бъдещо публикуване на тази дисертация имам и две съвсем конкретни забележки: а) благодарностите са отделен, различен жанр и нямат място при излагането на методологията (с. 18-20); б) на места е необходима стилова редакция на текста, но на много повече места е нужна редакция за отстраняване на печатни грешки (например, съвсем не изчерпателно, „екзогамен модел“ вместо „екзогенен модел“, с. 200; Антон Тодоров вместо Антоний Тодоров, с. 289, с. 356; Орлин Стойчев вместо Орлин Спасов, с. 571 и др.).

В заключение, независимо от направените коментари и бележки, положителното впечатление от представения дисертационен труд несъмнено доминира. Предложеният от доц. Тепавичаров модел за изследване на политическа култура в България, изпробван на базата на огромен масив от етнографски материал, и получените резултат заслужават висока оценка. Дисертантът отваря полезна страница в антроположкото изследване на политиката и политическото в България. Представеният Автореферат отразява коректно съдържанието на дисертацията. Публикациите на автора са илюстрация на неговия дългогодишен интерес към проблематиката. Поради всичко това предлагам на почитаемото научно жури да присъди на доц. д-р Веселин Иванов Тепавичаров научната степен *доктор на науките* в област на висше образование Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата.

08.08.2016

Пловдив

Добринка Парушева